

ARTICLE INFO

Received: 10th December 2022

Accepted: 19th December 2022

Online: 20th December 2022

KEY WORDS

Вояга етмаган бола, муомала лаёқати, тадбиркорлик фаолияти, жавобгарлик, қонуний вакил, ота-она, васий, васий, битим, мажбуриятлар.

Кириш

Вояга етмаганлар ҳам фуқаролик-ҳуқуқий муносабат иштирокчиси сифатида иштирок этиши бу жуда аҳамиятли ҳисобланади. Фақат уларнинг иштироки ҳам бевосита ҳам билвосита кўринишга эга. Бу уларнинг ўз ҳаракатларининг оқибатини англаш даражаси, эркин ҳаракат, идрок, ўзгалар ёрдамига таяниш каби ҳолатлар даражасига боғлиқ. Шу сабабли вояга етмаганларнинг фуқаролик ҳуқуқий муносабатдаги иштирокини шартли равишда учга бўлиб ўрганиш лозим бўлади:

МУОМАЛА ЛАЁҚАТИ ЁШИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИНИНГ ВАКОЛАТЛАРИ

Нормуратов Ақтам Тулабой ўғли

Тошкент давлат юридик университети

Маъмурий ва молия ҳуқуқи кафедраси ўқитувчиси

ORCID: 0000-0003-0322-1928

g-mail: aktamnurmuradov@gmail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7460759>

ABSTRACT

Вояга етмаган фуқароларнинг қонун билан белгиланган ёшга етгунга қадар уларнинг тўлиқ муомалага эга бўлиш лаёқатини тан олишнинг ўзига хос хусусияти билан боғлиқ асосий муаммолар таъкидланади. Вояга етмаган фуқаронинг ваколатли шахс сифатида мақомини рўйхатдан ўтказиш тартиби ва унга берилган ваколатлар ҳажми тўғрисида савол туғилди.

Эмансипация жараёнини белгилаш тартиби тўғрисидаги талабларни белгиловчи қонун устуворлигига алоҳида эътибор қаратилган. Эмансипация институтини янада ривожлантириш ва амалдаги фуқаролик қонунчилигидаги мавжуд зиддиятларни озод қилиш ҳолатини тартибга солувчи қоидаларни амалга ошириш пайтида ҳал қилиш имкониятлари масалалари кўриб чиқилмоқда.

Биринчиси, вояга етмаганларнинг фуқаролик муомаласида шахсан иштирок этиши;

Иккинчиси, вояга етмаганларнинг фуқаролик муомаласида қонуний вакиллари ва васийлари орқали иштирок этиши;

Учинчиси вояга етмаганларнинг фуқаролик муомаласида ҳомийлар кузатуви остида ҳаракат қилиши.

Дастлабки вояга етмаганларнинг фуқаролик муомаласида шахсан иштирок этиши бевосита иштирок этиш бўлса, қолган иккиси билвосита иштирок этиш ҳисобланади.

Лекин бу ерда вояга етмаганларнинг шахсан иштирок этиши

ҳам “соф иштирок” тушунчасига тўғри келмайди. Ҳар қандай ҳолатда ҳам бу шахсан иштирок замирида маълум даражада ўзга шахсларнинг таъсир доираси сезилиб туради. Масалан, 6-14 ёшлилар гарчи ФКнинг 29-моддаси 2-қисмидаги битимларни мустақил тузишлари учун “розилик” институти таъсири холилиқ мавжуд эмас. Шунингдек, етарли асослар мавжуд бўлганида суд ота-оналар, фарзандликка олувчилар ёки ҳомийнинг ёхуд васийлик ва ҳомийлик органининг ил-тимосномасига мувофиқ ўн тўрт ёшдан ўн саккиз ёшгача бўлган вояга етмаганнинг ўз иш ҳақи, стипендияси ёки бошқа даромадларини мустақил тасарруф этиш ҳуқуқини чеклаб қўйиши ёки бу ҳуқуқдан маҳрум қилиши мумкин.

Вояга етмаган шахсларнинг шахсан фуқаролик муомаласида иштирок этиши унинг субъектив ҳуқуқ ва мажбуриятидир. Баъзи муаллифлар фуқаролик-ҳуқуқий муносабат қатнашчиларнинг ўз субъектив ҳуқуқ ва мажбуриятларига мувофиқ амалга оширадиган ўзаро ҳаракатлари ташкил этади, субъектив ҳуқуқлар ва бурчлар эса ҳуқуқий муносабатнинг ҳуқуқий шаклидир деб ҳисоблайдилар¹.

Субъектив ҳуқуқлар объектив ҳуқуқ нормалари, яъни давлат томонидан белгиланган умумий қоидалар асосида вужудга келади ва уларга мувофиқ равишда амалга оширилади². Вояга етмаган шахсларнинг (фуқаролик-ҳуқуқий муносабат иштирокчилари каби)

ҳуқуқлари одатда объектив ҳуқуқдан келиб чиқади. Ушбу ҳуқуққа нисбатан “субъектив” сўзи қўлланилишининг асосий сабаби, фуқаролик-ҳуқуқий муносабат иштирокчисининг ушбу ҳуқуқнинг соҳиби бўлиш ҳамда уни амалга оширишдаги хоҳиш-иродасининг бирлашиши аҳамиятга эгаллигидир. Чунки субъектив ҳуқуқ эгаси ўзининг ҳуқуқларини ўз хоҳишига кўра амалга ошириши ёки умуман амалга оширмаслиги ёхуд ушбу ҳуқуқлардан воз кечиши мумкин. Субъектив ҳуқуқ эгаси қонун билан йўл қўйилган доираларда ўз хоҳиши ва ихтиёри билан ҳаракат қилиш лозим. Масалан, мулкдорнинг (унинг вояга етган-етмаганлиги аҳамиятсиз) субъектив ҳуқуқи, бир томондан, ўз мулкни эгаллаш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш билан боғлиқ бўлса, иккинчи томондан, у субъектив ҳуқуқ эгаси сифатида ўз ҳуқуқларининг бузилмаслигини ҳар кимдан талаб қила олади. Субъектив ҳуқуқлар ўз ҳаракатларига кўра мулкий ёхуд шахсий но-мулкий бўлиши мумкин.

Субъектив мажбурият ҳуқуқий тартибнинг талаби бўйича уни ўз зиммасига олган шахс маълум ҳаракатларни қилиш ёки ҳаракатларни қилишдан сақланиш мажбуриятидир.

Субъектив ҳуқуқлар ва мажбуриятлар ягона ҳуқуқий муносабатнинг элементи бўлиб, ўзаро боғлангандир. Бировда субъектив ҳуқуқнинг бўлиши, бошқа бировда албатта, бу ҳуқуққа яраша мажбурият бўлишини билдиради ва аксинча. Масалан, вояга етмаган шахс ўз ҳуқуқларини амалга ошириш жараёнида кимларгадир мажбурият юклайди ёки аксинча, у бевосита ўзи ёки вакиллари

¹ Гражданское право. Учебник. Ч.1. под.ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. -М.: Проспект, 1996. - 78-79 б.

² Р.О.Халфина. Общее учение о правоотношении. - М.: Юридическая литература. 1974. -134-140 б.

орқали фуқаролик-хуқуқий муносабатда ўзига масъулият олади.

Фуқаролик муомаласида иштирок этиши турли битимларни тузиш орқали намоён бўлар экан, вояга етмаганларнинг айнан шундай лаёқати ФКнинг 27, 29-моддаларида назарда тутилган. Фақат уларнинг ёши ва лаёқат даражаси иштирок хусусиятини фарқланишига сабаб бўлган.

ФКнинг 29-моддаси 2-қисмига кўра олти ёшдан ўн тўрт ёшгача бўлган кичик ёшдаги болалар майда маиший битимлар, текин манфаат кўришга қаратилган, нотариал тасдиқлашни ёки давлат рўйхатидан ўтказишни талаб қилмайдиган битимлар ва қонуний вакил ёки унинг розилиги билан учинчи шахс томонидан муайян мақсад ёки эркин тасарруф этиш учун берилган маблағларни тасарруф этиш борасидаги битимларни мустақил равишда амалга оширишга ҳақлидирлар.

Кичик ёшдаги боланинг битимлари бўйича, шу жумладан, ўзи мустақил тузган битимлар бўйича унинг ота-онаси, фарзандликка олувчилари ёки васийи, агар улар мажбуриятнинг бузилишида ўзларининг айблари йўқлигини исботлай олмасалар, мулкий жавобгар бўладилар. Ушбу шахслар қонунга мувофиқ кичик ёшдаги болалар етказган зарар учун ҳам жавобгар бўладилар.

Юқоридаги модда талаблари 14 ёшгача бўлган вояга етмаганларга ўзлари мустақил айрим юридик хатти-ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқига эга эканлигини кўрсатади. Лекин «мустақил» ибораси бу ерда «соф мустақил» тарзда эмас, аксинча «қонуний вакиллари розилиги асосида

мустақил ҳаракат» тушунчасига яқинроқ. Демак, 14 ёшгача бўлганларнинг ўз ҳуқуқларини амалга оширишдаги муомала лаёқати икки унсурни ўз ичига олади:

биринчиси, қонунда белгиланган ҳуқуқларни мустақил тарзда амалга ошириш имконияти;

иккинчиси, қонуний вакил розилигининг талаб қилиниши;

Ота-она, фарзандликка олувчилар, васий ва ҳомийлари таъсири остида ҳам вояга етмаганлар фуқаролик муомаласида иштирок этадилар. Бу юқорида таъкидлаганимиздек, билвосита иштирок этиш ҳи-собланади.

Вояга етмаганларга энг яқин турувчи, улар номидан ҳаракатлар олиб боровчи шахслар унинг ота-оналари, қонуний вакиллариридир.

Қадимдан бола учун масъул энг аввало ота-она эканлигига алоҳида эътибор қаратилган. Бу ерда масъулият уларни боқиш ва тарбиялаш билан эмас, балки уларнинг ҳар бир хатти-ҳаракатларини назорат остига олишлари билан ҳам баҳоланиши лозим. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 64-моддасига асосан ота-оналар ўз фарзандларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар.

Давлат болаларни тарбиялаётган оилаларни қўллаб-қувватлашни кафолатлайди, шунингдек, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда уларга ижтимоий ёрдам кўрсатилишини таъминлайди.

Айрим ҳолларда ота-она боланинг тарбиясига, шахс сифатида шаклланишига салбий таъсир кўрсатиши, унинг ҳуқуқий муносабатда иштирок этишига тўсқинлик қилиши

мумкин. Айнан ушбу ҳолатни инобатга олиб, “Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги қонунга асосан, давлат боланинг оилада бўлишига тўсқинлик қилувчи шароитларни бартараф қилиш, бола оиласидан ажратилган ҳолларда эса уни оиласига тезроқ қайтариш бўйича зарур чораларни кўради.

Давлат ногирон болаларни ҳамда жисмоний ва (ёки) руҳий ривожланишида нуқсони бўлган болаларни тарбиялаётган оилаларга моддий ёрдам, маслаҳат ёрдами ва бошқа ёрдам кўрсатади ҳамда уларни қўллаб-қувватлайди.

Ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган бола тўғрисида ғамхўрлик қилишда имтиёзли ҳуқуқ бу вазифани бажаришга қодир бўлган қариндошларига берилади. Болани оилага жойлаштиришнинг имконияти бўлмаган тақдирда, уни ихтисослаштирилган муассасаларга жойлаштириш охирги чорадир. Оилада тарбияланиши мумкин бўлмаган ижтимоий ҳимояга муҳтож болалар уларга зарур ғамхўрликни ҳамда қўллаб-қувватлашни таъминлайдиган муқобил шаклда жойлаштирилиш ҳуқуқига эга.

Ижтимоий ҳимояга муҳтож болаларни муқобил жойлаштиришнинг шакллари васийлик ва ҳомийликни белгилаш, болани фарзандликка олиш, оилага тарбияга олиш (патронат), ихтисослаштирилган тарбия, даволаш муассасаларига, ижтимоий ҳимоя муассасаларига жойлаштириш ҳисобланади.

Қонун ҳужжатларига мувофиқ ижтимоий ҳимояга муҳтож болаларни муқобил жойлаштиришнинг бошқа

шакллари ҳам назарда ту-тилиши мумкин.

Ижтимоий ҳимояга муҳтож болаларни муқобил жойлаштириш тартиби қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Ота-она, фарзандликка олувчилар ва ҳомий эмансипация қилинган вояга етмаганнинг мажбуриятлари бўйича, хусусан, у етказган зарар оқибатида келиб чиққан мажбуриятлар бўйича жавобгар бўлмайдилар. Вояга етмаганларнинг ўз ҳуқуқларини амалга оширишдаги шартномавий муносабатга киришиш масаласи кейинга параграфларда алоҳида тўхталади.

Вояга етмаганлар ўз ҳуқуқларини амалга оширишда гарчи айрим қонунда кўрсатилган ҳолларда ўзлари мустақил ҳаракат қилсаларда, лекин кўп ҳолларда ўз вакиллари орқали бу ҳуқуқларни амалга оширадилар. Вояга етмаганларнинг вакиллари асосан қонунга, суд қарорига ёки вакил қилинган давлат органининг ҳужжатига асосан юзага келади. Вакил ваколат берувчи-вояга етмаган номидан битим тузади ва бу ваколат берувчига нисбатан фуқаролик ҳуқуқ ва мажбуриятларини бевосита вужудга келтиради, ўзгартиради ва бекор қилади (ФКнинг 129-моддаси).

Вакилликнинг моҳияти шундаки, бунга асосланиб тузилган битимлар фақат ваколат берувчи учунгина муайян ҳуқуқ ва мажбуриятларни туғдиради, ўзгартиради ва бекор қилади. Вакилнинг шахсан ўзи эса, битимлар юзасидан ҳеч қандай ҳуқуқ ва мажбуриятлар ол-майди. Вакил ўз ваколатини ваколат берувчининг манфаатларини кўзлабгина амалга оширишга мажбур.

ФКнинг 32-моддасига мувофиқ васийлик ва ҳомийлик муомалага лаёқатсиз ёки муомалага тўлиқ лаёқатли бўлмаган фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун белгиланади. Вояга етмаганларга васийлик ва ҳомийлик уларни тарбиялаш мақсадида ҳам белгиланади. Васийлар ва ҳомийларнинг бунга тегишли ҳуқуқ ва бурчлари қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Васийлик ва ҳомийлик ота-онанинг қарамоғидан маҳрум бўлган болаларга ҳамда суд тартибида муомалага лаёқатсиз ва муомала лаёқати чекланган деб топилган шахсларга нисбатан таъминот бериш, уларни тарбиялаш, таълим бериш ва парваришлаш, шунингдек, шахсий ҳамда мулкӣ ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган фаолиятдир³.

И.Б.Зокировнинг фикрича, муомалага лаёқатсиз фуқаро шахсини, унинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун, шунингдек қонунда назарда тутилган ҳолларда мулкӣ ҳуқуқларни қўриқлаш учун васийлик ва ҳомийлик белгиланади. Ушбу фикрни тўлдирган ҳолда Ш.Р.Юлдашева ота-онасиз қолган, вояга етмаган, ёрдамга мухтожларга ҳам васийлик ва ҳомийлик тайинланишини таъкидлаб ўтади⁴.

Васийлар ва ҳомийлар ўз ҳимояларидаги шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳар қандай шахслар

билан муносабатларда, шу жумладан, судларда ҳам махсус ваколатсиз ҳимоя қиладилар.

Вояга етмаганларга васийлик ва ҳомийлик уларнинг ота-онаси, фарзандликка олувчилари бўлмаган, ота-онаси суд томонидан ота-оналик ҳуқуқларидан маҳрум қилинган тақдирда, шунингдек, бундай фуқаролар бошқа сабабларга кўра ота-она ҳимоясидан маҳрум бўлиб қолган, хусусан, ота-она уларни тарбиялашдан ёхуд уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишдан бўйин товлаган ҳолларда белгиланади.

Васийлик ва ҳомийлик бир вақтнинг ўзида маъмурий, фуқаролик ҳамда оила ҳуқуқи институтлари сифатида намоён бўлганлиги сабабли соҳалараро институт ҳисобланади. Ушбу фикрга қўшилган ҳолда васий ёки ҳомийни тайинлаш, уларни назорат қилиш, васийлик ва ҳомийликни белгилаш тўғрисидаги қарор қабул қилиш ва бошқаларда маъмурий ҳуқуқ, вояга етмаган номидан мулкӣ ва шахсий но-мулкӣ муносабатга киришиш фуқаролик ҳуқуқи, васий ёки ҳомий билан вояга етмаганлар ўртасидаги оилавий ҳуқуқий муносабатлар оила ҳуқуқи предмети ҳисобланади.

Ҳозирги кунда васийлик ва ҳомийлик органларининг вояга етмаган, қаровсиз қолган, ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларга таъминот бериш, энг асосийси, эса уларга таълим бериш каби масалалар уларнинг вазифалари бўлиб ҳисобланади.

Фуқаролик ҳуқуқи нуқтаи назаридан васийлик ва ҳомийлик институти асосан муомалага лаёқатсиз

³ Юлдашева Ш.Р. Фуқаролик ва оила ҳуқуқида васийлик ва ҳомийликнинг моҳияти, уни амалга ошириш усул-лари. Автореф. Дисс...ю.ф.н. – Тошкент, 2005. –6 б.

⁴ Юлдашева Ш.Р. Фуқаролик ва оила ҳуқуқида васийлик ва ҳомийликнинг моҳияти, уни амалга ошириш усуллари. Автореф. Дисс...ю.ф.н. – Тошкент, 2005. –3 б.

ёки қисман муомалага лаёқатли фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш учун белгиланади. Вояга етмаганларнинг фуқаролик муомаласидаги иштироки бевосита ҳамда билвосита васийлик ва ҳомийлик институтига боғлиқлиги сабабли бу институт вояга етмаганлар ҳаётида муҳим ўрин эгаллайди ҳамда уларнинг хатти-ҳаракати учун жавобгар ҳисобланади.

Лекин шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш лозимки, васийлик ва ҳомийлик органи ҳамда ота-она ўртасида вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда фарқ мавжуд. М.В.Антокольскаянинг таъкидлашича васий(ҳомий)ларнинг ҳуқуқлари ота-оналарникидан фарқи фақатгина уларнинг торроқ ҳажмдалиги ҳамда васийлик ва ҳомийлик органларининг нисбатан қаттиқроқ назоратига олинганлигадир⁵. Ушбу фикрдан келиб чиқиб ота-оналарнинг вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини ҳимоялашдаги ваколати эркин характерга эга бўлиб, улар деярли ўзга шахсларнинг аралашувисиз бу ҳуқуқлардан фойдаланадилар. Фақат қонунда белгиланган ҳоллардагина бундай ҳуқуқдан маҳрум этилиш мумкин. Васийлик ва ҳомийлик органларининг ҳуқуқни амалга оширишлари доимий назоратда бўлади ва улар ваколатли органлар олдида бунинг учун ҳисобдор бўладилар.

Ушбу ваколатли органлар томонидан берилган розилик асосида вояга етмаган шахсларга тўлиқ муомала лаёқати берилади. Бу органлар томонидан берилган розилик асосида

бир қанча фаолиятлар билан шуғулланиши мумкин. Бунда уларга иқтисодий, ижтимоий ва бошқа масалаларда кенг қўшимча имкониятлар яратилган бўлиб, булар орасида меҳнат қилиш ҳуқуқлари етакчи ўринда туради. Вояга етмаган фуқароларга бандлик соҳасида қўшимча кафолатлар берилган бўлиб, мулкчилик шаклидан қатъи назар барча корхона ва ташкилотлар улар учун қўшимча иш жойларини квоталаб қўйишиИари, Бандликка қўмаклашиш марказлари томонидан ишга йўлланган ўсмирларни эса белгиланган иш жойларига ишга қабул қилишлари, улаига ишлаб чиқаришнинг бевосита ўзида шогирдлик асосида касб-хунар ўрганишлари учун имконият яратиб беришлари керак.

Бундай тартибдаги имкониятлардан унумли фойдаланиш ёшларимизга бевосита боғлиқ. Бу каби имтиёзлардан фойдаланишда баъзан ёшлар ўртасида муомала лаёқати билан боғлиқ бир қанча муаммолар ҳам пайдо бўлмоқда. Чунки, ёшларнинг ишлаши ва уларнинг тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиши учун тўлиқ миқдорда муомала лаёқатига эга бўлиши керак, яъни 18 ёшга тўлган бўлиши керак. Бу билан биз ёшлар ушбу фаолиятлари билан шуғулланолмайди деб айтолмаймиз. Лекин, улар фақат ота-оналари, васий ва ҳомийлари ва фарзандликка олувчиларининг қарамоғи остида ушбу фаолиятлар билан шуғулланиши мумкин. Ушбу вазиятда биз айтишимиз мумкинки, бир қанча ҳоллатларда шахс 18 ёшга тўлмасдан туриб ҳам юқорида келтирилган фаолиятлар билан шуғулланиши мумкин. Бунда асосан

⁵ М.В.Антокольская. Семейное право.- М.:Юрист.2000.-309 б.

вояга етмаганлар ваколатли органлар ёки шахсларнинг русхати билангина амалга ошириши мумкин. Биз улардан вояга етмаган шахсларга тўлиқ муомала лаёқатини берувчи шахслар ва органларнинг ваколатлари ҳақида алоҳида тўхталиб ўтамиз. Улардан биринчиси, шахсларнинг меҳнат шартномаси орқали ишлаши орқали муомалага лаёқатли деб топиш тартиби.

Вояга етмаганлар учун меҳнат шартномаси тузиш ва ишга қабул қилиш чоғида кўшимча кафолатлар назарда тутилган. Жумладан, уламинг саломатлиги ва маънавий-ахлоқий тарбияси муҳофаза этилиши учун моддий жавобгарлик билан боғлиқ ишларга, ўриндошлик асосида 18 ёшга тўлмаган шахслар ишга қабул қилиниши тақиқланади деб белгилаган. Шунингдек, қонун ҳужжатларида 18 ёшга тўлмаган шахслар меҳнатидан фойдаланишга йўл қўйилмайдиган касблар, ишлар назарда тутилган. Вояга етмаганлар саломатлигини муҳофаза қилиш мақсадида 18 ёшга тўлмаган ўсмирларнинг ҳар қандай ишга фақат дастлабки тиббий кўриқдан ўтказилиб қабул қилинишлари белгиланган. 16 ёшга тўлмаган болалар манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида уларни ишга қабул қилиш ва меҳнат шартномаси тузиш чоғида отаси ёки онаси, ёхуд бошқа вояга етган оила аъзоларининг ёзма розилиги талаб этилади. Бандликка кўмаклашиш марказлари томонидан ишга йўлланган вояга етмаганлар дастлабки синов шартларисиз ишга қабул қилинишлари лозим.

Аҳолини иш билан таъминлашга кўмаклашиш мақсадида корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда

ижтимоий ҳимояга муҳтож, иш топишда қийналадиган ва меҳнат бозорида тенг шароитларда рақобатлашишга қодир бўлмаган шахслар ишга жойлаштириш учун иш жойларининг энг кам миқдори белгиланади. Бунда касб-хунар таълимига эга бўлмаган ёшлар учун, улар умумтаълим муассасаларини тамомлаганларидан кейин бир йил давомида шогирдлик иш жойлари ёки махсус касб-хунар тайёргарликни талаб қилмайдиган иш жойлари; ўрта махсус, касбхунар таълим муассасаларини тамомлаган ёшлар учун эса ўқув юртини тамомлаганларидан кейин бир йил давомида уламинг касб-хунар тайёргарлигига мувофиқ келувчи иш жойлари ажратилади.

Вояга етгунга қадар қонуний асосда никоҳдан ўтган фуқаро никоҳдан ўтган вақтдан эътиборан тўла ҳажмда муомала лаёқатига эга бўлади. Ушбу муомала лаёқати ўн саккиз ёшга етмаган шахс никоҳи бекор қилинганида ҳам сақланиб қолади. Ўн саккиз ёшга тўлмаган ходимлар билан тузилган меҳнат шартномасини иш берувчининг ташаббуси билан бекор қилишга, меҳнат шартномасини бекор қилишнинг умумий тартибига риоя қилишдан ташқари, маҳаллий меҳнат оиганининг розилиги билан йўл қўйилади. Ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар иш берувчи ташаббуси билан ишдан бўшатишнинг ҳолларда ишдан бўшатишнинг қонунийлиги юзасидан даъво қўзғаш ҳуқуқига ўсмиминг қонуний вакиллари (ота-онаси, фаизандликка олувчиси, ҳомийси) билан бир қаторда прокурор ҳам эга бўлади. Ота-оналар ва васийлар (ҳомийлар), шунингдек, меҳнатни муҳофаза қилиш устидан назорат

қилувчи органлар ҳамда вояга етмаганлар ишлари билан шуғулланувчи комиссиялар, агар ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар бажараётган ишни давом эттириш улар соғлиғига зиён қиладиган ёки уларга бошқача тарзда зарар етказадиган боиса, бундай шахслар билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилишни талаб этишга ҳақлидирлар. Ота-оналар ва васийлар (ҳомийлар), шунингдек, меҳнатни муҳофаза қилиш устидан назорат қилувчи органлар ҳамда вояга етмаганлар ишлари билан шуғулланувчи комиссиялар, агар ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар бажараётган ишни давом эттириш улар соғлиғига зиён етказадиган ёки уларга бошқача тарзда зарар етказадиган боиса, бундай шахслар билан тузилган

меҳнат шартномасини бекор қилишни талаб этишга ҳақлидирлар.

Бундан ташқари вояга етмаган шахснинг вояга етгунга қадар қонуний асосларда никоҳдан ўтган фуқаро никоҳдан ўтагн вақтдан бошлаб муомалага лаёқатли ҳисобланди. Бунда ҳам вояга етмаган шахсларнинг қонуний вакиллари ҳисобланган ота-оналар, фарзандликка олувчилар, васийлик ва ҳомийлик органлари орқали амалга оширилади. Чунки, оилавий муносабатларда ота-оналар ва вояга етмаган болалар боғлиқ бўлган низоларни ҳал қилиш ҳамда вояга етмаганларнинг шахсий ҳамда мулкӣ ҳуқуқларини ҳимоя қилиш васийлик ва ҳомийлик органлари зиммасига юклатилган.

References:

1. Нормуратов, А. . (2022). МУОМАЛА ЛАЁҚАТИ ТУШУНЧАСИ, УНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШ АСОСЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1325–1333. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/6759>
2. Вояга етмаганларнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлиги. Ўқув қўлланма. – Т.:“Алоқачи” нашриёти, 2010, 38 бет.
3. Н.Ашурова Вояга етмаганлар ҳуқуқ ва муомала лаёқатининг фуқаролик-ҳуқуқӣ муаммолари. –Тошкент: ТДЮИ, 2008.-37 б.,
4. Alisher Nasirdinovich Juraev. (2022). NATIONAL AND FOREIGN EXPERIENCE OF STIMULATING CIVIL SERVANTS. World Bulletin of Management and Law, 14, 84-87. Retrieved from <https://www.scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1390>
5. Нормуратов, А. . (2022). МУОМАЛА ЛАЁҚАТИ ТУШУНЧАСИ, УНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШ АСОСЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1325–1333. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/6759>
6. Гущина Н. А. Поощрительные нормы российского права : теория и законодательная практика. СПб. : Юридический центр «Пресс», 2003. С. 15
7. Петров Г. М. Поощрение в государственном управлении (правовые аспекты). Ярославль : Изд-во Яросл. гос. ун-та, 1993. С. 39–41.
8. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон
9. Полетаев Ю. Н., Ключков М. А. Правовое регулирование труда государственных гражданских служащих : учеб. пособие для вузов. М. : Юрайт, 2020. С. 133–134.

10. Жураев, А. Н. (2021). REPRESENTATIVE INSTITUTE FOR THE PROTECTION OF THE RIGHTS AND LEGAL INTERESTS OF BUSINESS ENTITIES IN ENSURING THE RULE OF LAW. ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ, (SPECIAL 1).
11. Трофимов Е. В. Наградное право (общая часть) : электрон. учеб. пособие. СПб., 2014. С. 8.
12. Федеральный закон от 27.07.2004 N 79-ФЗ (ред. от 30.12.2021) "О государственной гражданской службе Российской Федерации"// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_48601/b4571f_7a9120_979f68b264a2b4b03e06a52e0001/
13. Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V «О государственной службе Республики Казахстан» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36786682&pos=734;-59#pos=734;-59
14. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a45bb470fbd511e993cb8c8daaf8ff8a>
15. Juraev, A. (2021, November). ACCOUNTABILITY OF THE REPRESENTATIVE UNDER THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN FOR THE PROTECTION OF THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF BUSINESS ENTITIES. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 168-172).
16. Juraev, A. N. (2022). Specific Characteristics of Types of Incentives in the State Civil Service. Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences, 10, 4-8.
17. Жураев, А. (2022). Давлат фуқаролик хизматида рағбатлантириш тушунчаси ва унинг ўзига хос хусусиятлари. Общество и инновации, 3(6/S), 105-112.
18. Bakhodirovich Y. S. International Legal Bases of Parliamentary Control Over the State Budget: On the Example of Inter-Parliamentary Institutions //International Journal of Development and Public Policy. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 130-134.
19. Zoilboev, J. (2022). Philosophical Views of Farabi and Biruni on Administrative Management and Modern Uzbekistan. Telematique, 3101-3109.
20. Юсупов С. Б. ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ УСТИДАН ПАРЛАМЕНТ НАЗОРАТИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ //ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2021. – №. SPECIAL 3.
21. Sardorbek Y. ANALYSIS OF PROBLEMS IN THE PROCESS OF PARLIAMENTARY CONSIDERATION OF BUDGET EXECUTION REPORTS IN UZBEKISTAN //Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.4 Legal sciences.
22. Goziev, K. (2021, December). PRINCIPLES OF TAX LEGISLATION. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 9-12).
23. Goziev, K. (2021, November). DEMOCRATIZATION OF STATE POWER AND GOVERNANCE IS AN IMPORTANT CONDITION FOR THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 124-132).
24. Zoilboev, J. (2022). CONFLICT OF INTEREST AND THE FIGHT AGAINST IT ON THE EXAMPLE OF UZBEKISTAN. Eurasian Journal of Academic Research, 2(1), 29-40.
25. Akhrorov, A. (2021). ENVIRONMENTAL CONTROL OF PUBLIC ADMINISTRATION BODIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.
26. Khudoyberganova, M. . (2021). THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE DEVELOPMENT OF PHARMACEUTICAL SECTOR IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.

- INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND CURRENT RESEARCH CONFERENCES, 1(1), 147-152. Retrieved from <https://usajournalshub.com/conferences/index.php/iscrc/article/view/20027>.
27. Zoilboev, J. (2021). A NEW PROCEDURE FOR RESOLVING INVESTMENT DISPUTES IN A JUDICIAL ORDER. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND CURRENT RESEARCH CONFERENCES, 1 (01), 209-213.
28. Zoilboev, J. (2022). THE CONCEPT AND SPECIFIC FEATURES OF A FREE ECONOMIC ZONES. World Bulletin of Management and Law, 12, 56-59.
29. Салихова, Ф. (2022). БОЖХОНА СОҶАСИДА АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ ЎРНИ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1354-1362.
30. Akhrorov, A. (2022). SOME ISSUES OF IMPROVING THE LICENSING AND PERMITTING SYSTEM IN THE FIELD OF ECOLOGY IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1344-1350.
31. Rajabova, K. (2022). STAGES OF LEGISLATION DEVELOPMENT REGARDING COURT REVIEW OF DISPUTES REGARDING THE ACTIONS (DECISIONS) OF ELECTION COMMISSIONS. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1371-1378.
32. Нормуратов, А. (2022). МУОМАЛА ЛАЁҚАТИ ТУШУНЧАСИ, УНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШ АСОСЛАРИ ВА АҶАМИЯТИ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1325-1333.
33. Жураев, Ш. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПОНЯТИЕ «ЭЛЕКТРОННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА» В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1406-1418.
34. Жураев, Ш. (2022). Ма'мурий суд ishi yurituvida sud xarajatlariga oid ayrim huquqiy masalalar. Общество и инновации, 3(6/S), 43-51.
35. Рахмонов, О. (2022). The content, concept and procedural aspects of the institution of reorganization as a legal category. Общество и инновации, 3(7/S), 248-253.
36. Жураев, Ш. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПОНЯТИЕ «ЭЛЕКТРОННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА» В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1406-1418.
37. Жураев, Ш. (2022). Ма'мурий суд ishi yurituvida sud xarajatlariga oid ayrim huquqiy masalalar. Общество и инновации, 3(6/S), 43-51.
38. Juraev, S. (2021, April). PROTECTION OF THE RIGHT OF HUMAN ENVIRONMENTALLY SAFE LIVING. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 153-157).
39. Juraev, S., & Heli, P. (2022). PUBLIC INTEREST AND PRIVATE INTEREST IN THE ADMINISTRATIVE LAW OF UZBEKISTAN. Involta Scientific Journal, 1(4), 55-69